Абдулла Шаиг вә рус әдәбијјаты ән'әнәләри

Алмәммәд АЛМӘММӘДОВ
досент

Азәрбајчанда маариф вә мәдәнијјәтин инкишафына, кениш јајылмасына бүтүн фәалијјәти боју чалышан халг мүәллимләриндән бири дә шаир, драматург, тәрчүмәчи Абдулла Шаиг иди. Абдулла Шаиг, онун елми-педагожи вә әмәли фәалијјәти һаггында мәтбуатда чох јазылмышдыр. Лакин јени програмларын тәләбинә көрә мәктәбләримиздә әдәбијјат мүәллимләри бир нечә дәфә Шаиг јарадычылығына мүрачиәт етмәли олур. IV синифдә А. Шаигин «Көч» һекајәсинә 2 саат, V синифдә «Мәктуб јетишмәди» һекајәсинә 2 саат вахт ајрылыр. X синифдә исә јазычынын һәјат вә јарадычылығына, «Араз» романына 4 саат вахт верилир. Програмын вердији бу имканлардан сәмәрәли истифадә едәрәк мүәллим бу көркәмли маариф хадиминин елми-педагожи фәалијјәтиндән шакирдләрә әтрафлы мә'лумат верә биләр.

Өмрүнүн бөјүк бир һиссәсини әввәлләр рус-татар мәктәбиндә, сонралар педагожи институтда, онун нәздиндәки нүмунә мәктәбиндә, Бакы дарүлмүәллиминдә, фәһлә факүлтәләриндә вә башга маариф очагларында педагожи ишә һәср едән А. Шаигин әдәби јарадычылығынын мүтәрәгги чәһәтләриндән бири дә онун габагчыл рус әдәбијјатына мүсбәт мүнасибәти, рус вә Гәрб әдәбијјатындан өјрәнмәк чәһди иди.

А. Шаигин јахындан бәләд олдуғу, гәләмә алдығы мөвзулардан бәһс едәркән мүәллим јазычынын рус әдәбијјаты ән'әнәләринә мүнасибәтиндән дә шакирдләрә мә'лумат вермәлидир. Абдулла Шаигин бир маариф хадими вә педагог, шаир вә насир, алим вә тәнгидчи кими јетишмәсини, јеткинләшмәсини, пухтәләшмәсини тә'мин едән әдәби амилләр чох мүхтәлиф вә зәнкиндир. О, Азәрбајчан әдәбијјаты тарихини дәриндән билирди вә јарадычылығында бу әдәбијјатын ән'әнәләриндән кениш мигјасда бәһрәләнирди. Шәрг әдәбијјатына да бөјүк мәһәббәти варды, ону ушаглығындан мүнтәзәм мүталиә етмишди вә бу да онун јарадычылыг аләминә тә'сирсиз галмамышды. Лакин әдибин идеја-бәдии мәнбәләриндән бири дә ушаглыг илләриндән башлајараг бүтүн јарадычылығы боју өјрәндији, севдији, бағлы олдуғу рус әдәбијјаты олмушдур. Һәр әдәби мәнбәнин өз ролу, өз тә'сири, өз нәтичәси олдуғу кими, рус әдәбијјатынын да Шаигин бир педагог, сәнәткар, алим кими јетишмәсиндә, онун фәалијјәтиндә јени идеја-естетик кејфијјәтләрин јаранмасында мүстәсна ролу олмушдур. Әдибин јарадычылығынын, елми-педагожи фәалијјәтинин бу саһәси хүсуси тәдгигат тәләб едир.

Абдулла Шаигдә кичик јашларындан рус әдәбијјатына һәвәси Гори семинаријасынын мә'зуну олан илк мүәллимләри, Чернјајевски вә Вәлибәјовун «Вәтән дили» китабы ојатмышдыр. Хорасанда олдуғу мүддәтдә дә А. Шаиг рус әдәбијјатыны, әрәб вә фарс дилләри илә јанашы рус дилини өјрәнмәји дә унутмамышды.

Кечән әсрин ахырларындан әдәбијјатла чидди марагланан кәнч шаир рус дилиндән тәрчүмәләр етмәјә башлајыр. Бунун үчүн бөјүк рус тәмсилчиси И. А. Крылова мүрачиәт едир. Әввәлчә онун «Сазандалар»ыны вә сонралар дәрслијинә дахил етдији башга тәмсилләрини фарс дилинә чевирир. И. А. Крылов јарадычылығы А. Шаиги өмрү боју мәшғул етмишдир. Онун гырхдан артыг тәмсили А. Шаигин тәрчүмәсиндә азәрбајчанлы охучулара чатдырылмышдыр.

XX әсрин әввәлләриндә Бакы мәктәбләриндә чалышан А. Шаиг рус дили вә әдәбијјатындан дәрс дејән мүәллим јолдашларынын көмәји илә рус әдәбијјаты классикләрини вә рус дилинин гајда-ганунларыны өјрәнмәкдә давам едир. Нәһајәт, 1903-чү илдә «Каспи» гәзетиндә верилән е'ланы охујан А. Шаиг бир рус зијалысынын зәнкин китабханасыны алмагла өз чохданкы арзусуну һәјата кечирмәк имканы тапыр. Рус вә Авропа әдәбијјаты илә даһа јахындан таныш олур. Тәсадүфи дејилдир ки, А. Шаиг тәләбәләринә һәрдән бир јарызарафат: мән «рус әдәбијјатыны Азәрбајчан әдәбијјатындан јахшы билирәм» дејәрмиш.

Бу илләрдә рус јазычыларындан А. Шаиги ән чох марагландыран Чехов вә Горки олмушдур. Бу хүсусда сонралар Абдулла Шаиг јазмышдыр: «Мән рус әдәбијјаты илә 1903-чү илдән таныш олмушам. Чеховун вә Горкинин һекајәләрини мән хүсуси бир һәвәслә охујардым. Горкинин һекајәләриндәки гејри-ади колоритли инсан образлары һәлә кәнч јашларымдан һөрмәт бәсләдијим јохсул вә мәзлум инсанлара мәним гәлбимдә бөјүк мараг јарадырды. Мән һәјата Горкинин көзләрилә бахмаг, инсаны онун севдији кими севмәк вә һәмчинин, инсанын ән јахшы сифәтләрини Горки кими тәрәннүм етмәк истәјирдим. Мәни бир јазычы кими пролетариатын һәјаты илә Горкинин әсәрләри јахынлашдырды. О заман мән онун мүбаризәјә руһландыран, бөјүк ингилаби пафосла јазылмыш «Фыртына гушу», «Шаһин нәғмәси» кими әсәрләрини Азәрбајчан дилинә тәрчүмә едиб дәрсликләрә дахил етмишдим. Мәним истәрсә ингилабдан әввәл (1909—1910) јазылмыш «Көч», «Кәрим дајы» вә «Әзим дајы» вә саирә әсәрләримдә романтизм вә реализмин бирләшмәси башлыча олараг М. Горки јарадычылығынын тә'сири алтында олмушдур».

Көрүндүјү кими, А. Шаиг Шәрг әдәбијјатыны вә дилләрини мүкәммәл билдији кими, рус дили вә әдәбијјатына да бәләд олмуш вә әсримизин әввәлләриндән рус әдәбијјаты классикләриндән Пушкин, Лермонтов, Крылов, Толстој, Чехов, Горки вә башгаларынын әсәрләриндән нүмунәләри Азәрбајчан дилинә чевирмишдир. Сонралар һәмин тәрчүмәләрин бөјүк әксәријјәтини тәртиб етдији дәрсликләрә дә дахил етмишдир. Гејд етмәк лазымдыр ки, А. Шаигин рус әдәбијјатындан тәрчүмәләри ән чох дидактик мәзмунлу, халгы ајылмаға сәсләјән әсәрләрдән ибарәт олмуш, тәбиәт тәсвирләри, кәнд һәјатындан бәһс едән ше'р парчалары да кәнч охучуларынын тәхәјјүлүнү инкишаф етдирмәк мәгсәдини күдмүшдүр. Крыловдан «Чырчырама вә гарынча», Пушкиндән «Гыш кечәси», «Пајыз», «Дајәмә», «Гыш», «Дустаг», «Баһар», «Гыш јолу», Лермонтовдан «Јелкән», «Гачаг» вә с. онларча тәрчүмә олунан башга ше'р, нәср нүмунәси А. Шаигин рус классик әдәбијјатындан өз хејирхаһ мәгсәди үчүн кениш истифадә етдијини көстәрир.

А. Шаиг ушаглар үчүн јаздығы бир чох орижинал, тәбдил вә игтибас етдији әсәрдә тәрбијә вә маариф мәсәләләрини ирәли сүрмүшдүр. Шаиг јарадычылығына диггәт јетирдикдә бир чәһәт даһа да ајдын олур ки, мүәллиф үзүнү рус классикләринә, демократик фикирли, халг руһу илә јашајан сәнәткарлара тутдугда даһа чох мүвәффәг олур, гәлиз ифадәләри азалыр. Рус халг һәјаты илә доғма халгынын маарифиндә елмә чан атан јени нәслин тәрбијә үсулунда бир охшарлыг ахтарыб тапыр. Мүәллифин ушаглар үчүн јаздығы икипәрдәли «Чобан» адлы драмы Азәрбајчан һәјатындан

бәһс едир. Дурсун кими савадсыз чобанын башына авамлығындан ојунлар кәлир. А. Шаиг јазыб-охумаға, мәктәбә рәғбәт ашыламаг истәдији бу әсәрин русчадан тәбдил едилдијини јазыр.

А. Шаиг сүжети көтүрмәклә һадисәләри, персонажлары дәјишдирир. Чох заман белә әсәрләр орижинал кими сәсләнир. Бу чүр тәрчүмә вә игтибасларын ајрыча китаб һалында бурахылдығыны да көрүрүк. 1906-чы илдә «Чәфәр вә Бәшир» вә «Алма оғрусу» мәнзум һекајәләри «русчадан тәрчүмә» гејди илә А. Шаиг тәрәфиндән ајрыча китаб һалында бурахылмышдыр. 1912-чү илдә Шаигин даһа бир сыра китаблары, нәһајәт, үчүнчү илдән сонра мәктәбләрдә охуначаг гираәт китабы— «Күлзар» адлы мәшһур мүнтәхәбаты чап олунду. Сонракы илдә А. Шаигин Л. Толстојдан игтибас олан «Кимдир һаглы?» китабы мејдана чыхды. А. Шаиг сүжетини Л. Толстојдан алдығы бу икипәрдәли мәнзум комедијада гадын әмәјини гијмәтләндирмәјән Рүстәми күлүнч вәзијјәтә салыр. Көрүндүјү кими, А. Шаиг бөјүк рус јазычысындан сүжети көтүрмәклә она тамамилә милли дон кејдирмиш, гадынла кишинин Азәрбајчан шәраитиндә мүнасибәтләри мәсәләсинә тохунмушдур вә үстүнлүјү зәһмәткеш ана гадына вермишдир. Әсәрдә гадын проблеминин һәјати фактларла белә мүсбәт һәлли, әлбәттә, о заман үчүн бөјүк чәсарәт иди. А. Шаиг зәһмәткеш гадынлар аләмини Рүстәм кимиләринә гаршы гојур вә гадынларын үстүнлүјүнү сүбут едирди.

Гејд етмәк лазымдыр ки, «Чобан», «Кимдир һаглы?», «Интигамчы Хоруз» вә башга әсәрләриндә рус әдәбијјатына мәхсус демократизм илә А. Шаиг һуманизми бирләшир. Бу әсәрләрин һамысынын гәһрәманлары садә халг ичәрисиндән чыхмыш адамлардыр. Шаигин һүсн-рәғбәти дә бу садә адамлар тәрәфиндәдир.

Абдулла Шаиг Азәрбајчан әдәбијјатында бир насир, драматург, шаир вә көркәмли ушаг јазычысы кими мәшһурдур. Лакин Шаигин фәалијјәт даирәси бунларла мәһдудлашмыр. О, көзәл тәрчүмәчи, али вә орта мәктәб мүәллими кими даһа чох фајдалы ишләр көрмүшдүр.

А. Шаигин Азәрбајчан дилинин сәрф вә нәһвинә аид али мәктәбләримиздә охудуғу мүһазирәләрин әлјазмалары, гејдләри чох тәәссүф ки, индијә гәдәр методист-дилчи алимләримизин тәдгигат објектиндән кәнарда галмышдыр. Јазычынын архивиндә бу гијмәтли материаллар һәлә дә истифадәсиз галмагдадыр.

А. Шаиг «Ушаг чешмәки», «Ушаг көзлүјү» ады илә бир нечә дәфә нәшр олунмуш «Әлифба» дәрслијинин, фарсча јазылыб әхлаги, тәрбијәви мөвзуда кичик мәтнләрдән тәртиб олунмуш «Күлшәни-әдәбијјат», јухары синиф шакирдләри үчүн тәртиб олунмуш «Күлзар» вә башга гираәт китабларынын да мүәллифи олмушдур. Бу дәрсликләр вахтилә өз мүсбәт ролуну ојнамыш, мүәллифинә бөјүк шөһрәт газандырмышдыр.

Әлифба дәрслији «Ушаг чешмәки»нә Толстојун әлифба китабларында олдуғу кими кичик тәмсилләр, тәрбијәви мәтнләр дахил едилмишдир. Бу вә ја дикәр һәрфи өјрәнәркән мүәллиф бир дидактик һекајә вә ја тәмсил верир, кичик охучуларынын көзүнү ачыр.

«Күлшәни-әдәбијјат» дәрслијиндә топланан әсәрләрин, әдәби парчаларын чоху Сә'ди, Гаани вә Мәснәвидән көтүрүлмүшдүр. Бир чох тәрчүмә вә ше'р парчасы А. Шаигин өзүнүндүр. А. Шаигин китабынын үстүн чәһәтләриндән бири дә бу иди ки, һәлә кәнчлик илләриндә Крыловдан етдији тәбдил вә тәрчүмәләр илк дәфә бурада чап олунмушдур. Тәрчүмәчи Крыловун сүжетләрини сахламагла мөвзулары охучуја чатдырмаға хүсуси сә'ј көстәрмишдир.

А. Шаигин дәрсликләри арасында «Күлзар» хүсуси јер тутур. «Күлзар» адлы мүнтәхәбатын гурулушунун, сечилмиш парчаларын мараглы олмасы, шакирдләрдә тәбиәт вә чәмијјәт һадисәләринә түкәнмәз мараг ојатмасыны тәдгигатчыларымыз

һаглы олараг гејд етмишләр. Лакин фикримизчә јалныз бу көстәриләнләрлә мүәллифин фәалијјәтини мәһдудлашдырмаг олмаз. «Күлзар» јазыларкән даһа јүксәк вә али мәгсәдләр гаршыја гојулмуш вә чох бөјүк зәһмәт чәкилмишдир. Китабын бөлмәләринә мәхсус парчалар Азәрбајчан әдәбијјаты вә тарихиндән көтүрүлдүјү, сечилдији вә ја јениси јазылдығы кими, рус классик әдәбијјатындан да сечилмиш вә тәрчүмә олунмушдур. Әсримизин әввәлләриндә рус әдәбијјатындан кениш истифадә етмәк, рус классикләринин әсәрләрини дәрсликләрә дахил етмәк бөјүк фәдакарлыг кими гијмәтләндирилмәлидир. Бу нөгтеји-нәзәрдән «Күлзар» китабынын әһәмијјәти хүсуси гејд едилмәлидир. Чох гәрибәдир ки, русчадан тәрчүмә олунуб мүнтәхәбата дахил едилән 17 ше'р вә 1 нәср нүмунәсинин һамысы бу күн үчүн дә өз әһәмијјәтини сахламагда вә А. Сәһһәтин, А. Шаигин тәрчүмәсиндә инди дә севилә-севилә охунмагдадыр.

«Күлзар»ын «Тәбиәтә даир» бөлмәсиндә А. Шаигин «Гыш» вә «Гыш кечәси» ше'рләри, Белоусовдан А. Сәһһәтин тәрчүмә етдији «Гыш кечәси» (мүтәрчими көстәрилмәсә дә А. Сәһһәтин үслубу дәрһал сечилир) ше'ри чап олунмушдур. Белоусовун «Гыш кечәси» илә А. Шаигин «Гыш кечәси» ше'ри бир чох чәһәтдән бир-бири илә сәсләшир. Һәм сәнәткарлыг, һәм мөвзу чәһәтдән һәр ики ше'р һәтта бир-бирини тамамлајыр. А. Шаиг 1909-чу илдә јаздығы һәмин ше'рин үзәриндә сонралар да әсаслы сурәтдә ишләмиш, һәчм е'тибары илә чәми дөрд мисра азалтса да, гәлиз сөзләри тамам дәјишмиш, хејли садәләшдирмишдир. Сүжети исә 1912-чү илдә мүнтәхәбата дахил етдији ше'рдән фәргләнмир.

А. Шаигин ше'риндә севинчсиз гыш кечәсинин тәсвири илә гаранлыг дахмада хәстә өвладынын кешијини чәкән ананын кечирдији руһи сарсынтылар һәмаһәнк тәсвир едилмишдир. Белоусовун гејри-мүәјјән гәһрәманы китаб вә хәритәләрә бахыр, јер үзүндә сојуғу, гары олмајан өлкәләрин мөвчудијјәти барәдә дүшүнүр. А. Шаигин гәһрәманы исә тәбиәт һаггында дејил, инсан һаггында, кәләчәјин јарадычысы олан ушағын талеји һаггында дүшүнүр.

Классик рус әдәбијјаты нүмунәләри А. Шаигә сонракы јарадычылығында, мүасир шәраитдә даһа реал ичтимаи мәсәләләри нәзмә чәкмәјә имкан вермишдир.

«Күлзар»ын икинчи бөлмәси «Мәишәтә даир» адланыр. Бу бөлмәдә мәктәблиләр үчүн мараглы олан, онларда һәјат һадисәләринә, аилә вә мәишәт мәсәләләринә аид тәсәввүр јаратмаг, әмәкдән горхмамаг, ана, вәтән, тәһсил һаггында көзәл һиссләр ашыламаг нәзәрдә тутулурду. Гејд етмәк лазымдыр ки, бу бөлмәнин бөјүк бир һиссәси мүәллифин өз әсәрләриндән көтүрүлмүш парчалардан, ше'рләр вә тәрчүмәләриндән ибарәтдир. Һәмин бөлмәдә А. П. Чеховун бу күн дә чох бөјүк тәрбијәви әһәмијјәтини сахлајан, хүсусилә кәнч нәсл үчүн ибрәтамиз олан «Саил» адлы һекајәсинин тәрчүмәси дә верилмишдир. Һекајәни А. Шаиг өзү тәрчүмә етмишдир. Мараглыдыр ки, Чеховдан тәрчүмәләрә, Азәрбајчанла онун әлагәсинә аид јазылмыш мәгаләләрдә бу тәрчүмәдән кениш бәһс едилмир. Рус әдәбијјатынын Азәрбајчанда јајылмасында, тәблиғиндә А. Шаигин ролу дәриндән өјрәнилмәдијиндән, јахуд «Чеховдан» сөзү китабда дүзкүн јазылмадығындан бу тәрчүмә тәдгигатчыларын диггәтиндән јајынмышдыр. Һәмин һекајә Чеховун сағлығындан бу күнә гәдәр сечилмиш әсәрләринин бүтүн нәшрләринә дахил едилмиш «Нишши» һекајәсидир. А. Шаиг бөјүк рус јазычысынын бу ибрәтамиз, кәнчләрин тәрбијәсиндә хүсуси әһәмијјәти олан кичик һекајәсини Азәрбајчан дилинә тәрчүмә етмәклә, онун ифадәләри илә кәнч нәсилдә мүтәрәгги идејалар јаратмагла халгымыза гејри-ади бир хидмәт көстәрмишдир.

Бу бөлмәдә Никитиндән көтүрүлмүш «Интизар» ше'ри дә А. Шаиг тәрәфиндән (1911-чи илдә) Азәрбајчан дилинә тәбдил олунмуш вә

китаба дахил едилмишдир. Бу ше'р парчасында да мүәллиф сонракы илләрдә бә'зи дәјишиклик апарыб, көһнәлмиш сөзләри, мисралары јениләри илә әвәз етмишдир.

А. Шаиг мүнтәхәбата дахил етдији рус классик әдәбијјаты нүмунәләринин бир чохуну өзү тәрчүмә, ја тәбдил етмишдир. Онлардан М. Ј. Лермонтовдан етдији «Гачаг» адлы бөјүк һәчмли ше'р хүсуси јер тутур. А. Шаиг мүәллифин фикрини, дағлы халгларынын адәт вә ән'әнәсинә һөрмәтини тәрчүмәдә еһтијатла вә усталыгла вермәјә чалышмышдыр.

Тәәссүфлә гејд етмәк лазымдыр ки, А. Шаигин рус классикләриндән етдији тәрчүмәләрин хејли һиссәси онун сечилмиш әсәрләринә дахил едилмәмишдир. Бүтүн һәјаты вә фәалијјәти боју Азәрбајчан халгынын маарифләнмәсинә, тәрәггисинә, демократик руһда тәрбијә олунмасына чалышан әдибин јарадычылығы бу тәрчүмәләрсиз јарымчыг тә'сир бағышлајыр.

«Күлзар»да мүәллифи вә тәрчүмәчиси көстәрилмәјән, јалныз «русчадан тәрчүмә» гејди илә чап олунан парчалар, ше'р вә нәср нүмунәләри дә вардыр. Беләләриндән бири «Бир дустаг» адлы парчадыр. Бу һекајәдән бир даһа мә'лум олур ки, Азәрбајчанын маарифчи зијалылары, хүсусилә мүәллим-јазычылар, о чүмләдән А. Шаиг, С. С. Ахундов вә башгалары өз әсәрләриндә, дәрслик вә һекајәләриндә јаманлыға белә јахшылыг етмәји төвсијә етмишләр. Бу фәлсәфәнин мүртәче чәһәтләринә, толстојчулуғуна бахмајараг Азәрбајчан маарифчиләри әсримизин әввәлләриндә, хүсусилә кәнч нәслин тәрбијәсиндә ондан кениш истифадә етмишләр. Көрүнүр ки, һәр шејин хиласыны маарифләнмәкдә көрән бу јазычылар өз тәрбијә етдикләри ушагларын шүурунда јалныз јүксәк һиссләри, јахшылыг етмәји, јаманлыға да јахшылыгла чаваб вермәји—мүтәрәгги һесаб етдикләри бу чәһәтләри ашыламағы даһа үстүн тутмушлар. Бундан башга, бир һәгигәт дә мејдана чыхыр ки, Азәрбајчан јазычылары һеч дә тамамилә, С. С. Ахундовун дедији кими, толстојчулугдан «билмәррә узаглаша» билмәмишләр. Маариф вә тәрбијә мәсәләләриндә Толстој онларын демәк олар ки, һамысы үчүн өрнәк олмушдур. Азадлыг, мүбаризә, чәмијјәтдәки һагсызлыгларын сәбәбини ахтараркән исә М. Горки онлара ән јахын мәсләһәтчи олмушдур.

«Күлзар» адланан бу мүнтәхәбатда Азәрбајчанын М. Фүзули, М. П. Вагиф, М. Ф. Ахундов, С. Ә. Ширвани, М. Ә. Сабир, А. Сәһһәт кими көркәмли сәнәткарлары, онларын јарадычылығы, Азәрбајчан халгынын тарихи һаггында мә'лумат верилдији кими, Пушкин вә Лермонтовун һәјаты һаггында мә'лумат вә онларын әсәрләриндән А. Сәһһәтин өлмәз тәрчүмәләри, «Гафгаз тарихи», «Бөјүк Пјотрун заманы», «Јермоловун Гафгаза баш вали тә'јин олунмасы» очеркләри дә верилмишдир.

А. Шаигин Н. А. Некрасов јарадычылығына да хүсуси еһтирамы вә марағы олмушдур. О, рус халгынын бу бөјүк нәғмәкарынын јарадычылығы үчүн характерик олан бир нечә әсәрини Азәрбајчан дилинә тәрчүмә етмишдир.

А. Шаигин әдәби ирси өјрәниләркән онун рус классик әдәбијјатына вә бу әдәбијјатын мүтәрәгги ән'әнәләринә мүнасибәти дә хүсуси јер тутмалыдыр.

Мәктәбин тәрбијә ишләри системинин тәшкили

Мәктәбин тәрбијә ишләри системинин тәкмилләшдирилмәси һәмишә олдуғу кими инди дә диггәт мәркәзиндә дуран мәсәләләрдәндир. Одур ки, Азәрбајчан ССР Маариф Назирлији тәрәфиндән «Мәктәблиләрин тәрбијә едилмәсинин нүмунәви мәзмуну» китабынын (Бакы, 1972, тәрчүмәчиләр: И. Мәммәдов, Ј. Талыбов) тәрчүмә едиләрәк нәшр олунмасы тәсадүфи дејилдир.

Китабда әһәмијјәтли һесаб едилән бир чох принсип вә вәзифәләр көстәрилир ки, бунлардан ашағыдакылар диггәти даһа чох чәлб едир: тә'лим-тәрбијә просесиндә шакирдләрин шәхсијјәтинин һәртәрәфли, аһәнкдар инкишафы; тәрбијәнин һәјатла, коммунизм гуручулуғу тәчрүбәси илә әлагәләндирилмәси; тәрбијә просесинин коммунист идејалылығы, мәгсәд ајдынлығы, ичтимаи-сијаси тәмајүлү, фәалијјәт тәрбијәси, әмәјә, инсанларын сәадәти үчүн фајдалы ишләрә тәләбкарлығын формалашдырылмасы, коммунистчәсинә јашамаг вә ишләмәк сә'ји; коллективдә вә коллектив васитәсилә, достлуг вә јолдашлыг руһунда тәрбијә; шакирдләрин јаш вә фәрди хүсусијјәтләринин нәзәрә алынмасы; ушағын шәхсијјәтинә һөрмәт едилмәси вә она јүксәк тәләбкарлыг, онун давранышындакы мүсбәт чәһәтләрә истинад едилмәси; шакирдләрә рәһбәрлијин онларын фәаллыг вә тәшәббүскарлығынын инкишафы илә узлашдырылмасы; мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын вә мәктәблиләрин тәрбијә едилмәси просесинин фасиләсизлијинин, ардычыллығы вә мүнтәзәмлилијинин көзләнилмәси.

Бунлар шакирдләрин коммунист тәрбијәсинин әсас принсипләри вә вәзифәләридир. Лакин китабын мүәллифләри совет педагокикасында мөвчуд олан бу әсас принсипләри садаламагла иши битмиш һесаб етмишләр. Бизчә, бу принсипләрин маһијјәти бүтүн мүәллим вә тәрбијәчиләр үчүн ајдын ола билмәз. Чүнки онларын һамысынын билик, тәһсил сәвијјәси ејни дејилдир. Дикәр тәрәфдән, китаб пионер баш дәстә рәһбәрләри, комсомол нүмајәндәләри, мәктәбдәнхарич мүәссисәләрин ишчиләри, ичтимаијјәтин нүмајәндәләри вә валидејнләр үчүн дә нәзәрдә тутулдуғундан һеч олмазса бә'зи принсипләрин маһијјәтини ачмаг фајдалы оларды. Аһәнкдар инкишаф, тәрбијәнин идејалылығы, коллективдә вә коллектив васитәсилә тәрбијә, шакирдләрә рәһбәрлијин, онларын фәаллыг вә тәшәббүсләринин инкишафы илә узлашдырылмасы вә с. мәсәләләрин ајдынлашдырылмасына даһа чох еһтијач дујулур. Тәкчә бу принсипләрин адынын белә чохларына гаранлыг олачағы еһтималы вардыр. Һалбуки јухарыда көстәрилән принсип вә вәзифәләр көзләнмәсә, даһа доғрусу онлар мүәллим вә тәрбијәчиләр үчүн фәалијјәт ме'јары олмаса тәрбијә ишиндә истәнилән мүвәффәгијјәти әлдә етмәк мүмкүн олмаз.

Мәктәбдә комсомол вә пионер тәшкилатлары кими кениш фәалијјәт диапазонуна малик коллективләр мөвчуддур. Онларын исә фәалијјәт үчүн өз програм сәнәдләри, мәсәлән, комсомолун Низамнамәси, пионерин Ганунлары, «Оријентир» програ-